

Arcada Working Papers 1/2022

ISSN 2342-3064

ISBN 978-952-7365-15-1

Hållbar utveckling i högskolornas styrdokument

Ståhl Tore, Kiukas Carina, Wikström-Grotell Camilla

www.arcada.fi

Arcada Working Papers 1/2022

ISSN 2342-3064

ISBN 978-952-7365-15-1

Hållbar utveckling i högskolornas styrdokument

Tore Ståhlⁱ, Carina Kiukasⁱ, Camilla Wikström-Grotellⁱ

ⁱ Yrkeshögskolan Arcada

Sammandrag

Högskolorna har ett ansvar för att främja medvetenheten om och kompetensen gällande hållbar utveckling inom utbildning och forskning. I denna pilotstudie utforskar vi hur högskolornas ambitioner gällande hållbar utveckling framstår i högskolornas styrdokument, dvs. deras strategier och deras avtal med Undervisnings- och kulturministeriet.

I pilotstudien granskas styrdokument från yrkeshögskolorna Arcada och Haaga-Helia samt Jyväskylä universitet, Tammerfors universitet och Östra Finlands universitet. Styrdokumentens formuleringar granskas dels gällande hur olika dimensioner av hållbar utveckling synliggörs i styrdokumentet, dels gällande vilka hållbarhetsrelaterade meningsbärande nyckelord som stiger fram.

Resultaten visar att finansiell och miljömässig hållbarhet betonades mindre och att fokus i högre grad låg på social och kulturell hållbarhet respektive humant och socialt kapital, vilket är logiskt med tanke på att det handlar om utbildningsorganisationer. I vissa fall förekom betydande skillnader mellan högskolorna.

Många hållbarhetsrelaterade nyckelord var gemensamma för högskolorna, men det förekom även skillnader som går att hänföra till högskolornas olika profiler och fokusområden.

Abstract

Universities have a responsibility for promoting awareness of and competence regarding sustainable development in education and research. In this pilot study, we explore how the universities' ambitions regarding sustainable development appear in the universities' governing documents, that is, their strategies and their agreements with the Ministry of Education and Culture.

The pilot study examines governing documents from the universities of applied sciences Arcada and Haaga-Helia as well as the University of Jyväskylä, the University of Tampere and the University of Eastern Finland. The phrasings of the governing documents are examined on one hand regarding how different dimensions of sustainable development are made visible, and on the other regarding which sustainability-related meaningful keywords emerge.

The results show that financial and environmental sustainability was less emphasized and that the focus was more on social and cultural sustainability and human and social capital, respectively, which is logical given that these are educational organizations. In some cases, there were significant differences between the universities.

Many of the sustainability-related keywords were common to the universities, but there were also differences that can be attributed to the universities' different profiles and focus areas.

Nyckelord: hållbar utveckling, högre utbildning, social hållbarhet, ekonomisk hållbarhet, kulturell hållbarhet, ekologisk hållbarhet

Keywords: sustainable development, higher education, social sustainability, financial sustainability, cultural sustainability, ecological sustainability

1 INTRODUKTION

Utmaningarna med hållbarhet i dess olika dimensioner medför tillsammans med globaliseringen helt nya utmaningar också inom utbildningssektorn. Högskolor och universitet över hela världen omprövar och förankrar sin roll och sitt samhällsuppdrag i Förenta Nationernas Agenda 2030 och målen för hållbar utveckling (FN, 2015). Det sociala ansvaret för hållbarhetsmål relaterade till fattigdom, hälsa och välbefinnande, jämställdhetsstyrning, arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt, ansvarsfull konsumtion och produktion, klimatförändringar, fred, trygghet och rättvisa framträder i styrdokument av olika slag.

Redan före Covid-19-pandemin förändrades världen snabbare än någonsin tidigare och framtiden kännetecknas av osäkerhet för både individer, samhällen, ekonomisystem och naturen. Mänskligheten överkonsumerar och äventyrar jordens bärkraft. Mentalt illamående och ohälsa bland unga ökar och en orsak är klimatångesten. Högskoleutbildningen kan bidra till att lösa globala problem såsom klimatkrisen, den förändrade befolkningsstrukturen, överkonsumtion, globala hälsoproblem, negativa effekter av digitalisering och ökande sociala klyftor, men det krävs insatser både på individuell och kollektiv nivå med nya, mångsidiga, tvärdisciplinära närmelsesätt. Enligt Sitras utredningar över megatrender är de följande tio åren avgörande för hur väl en ekologisk rekonstruktion av samhället lyckas där miljön, naturens mångfald och det mänskliga välbefinnandet prioriteras. (Dufva, 2020)

Tillgång till utbildning och jämlika möjligheter globalt är en grundförutsättning för en hållbar framtid. Idag framhålls också betydelsen av vad en hållbar syn på utbildning och lärandet innebär, livslångt lärande och kontinuerlig kompetensutveckling som möjliggör en god karriärutveckling. Education for Sustainable Development (ESD) är ett koncept som innehåller en vision om utbildning som försöker ge människor i alla åldrar möjlighet att ta ansvar för att skapa en hållbar framtid (UNESCO, 2014; 2020). Inom högskoleutbildningen finns således en ambition att föra utvecklingen inom området för hållbar utveckling från ett fokus på att lära ut kunskap om hållbarhetsfrågor inom den egna branschen eller disciplinen mot en värdegrundad helhetsförståelse för problematiken inkluderande etiska aspekter. Högskolornas bildningsuppdrag innefattar ett ansvar för att blivande professionella har kompetens att driva och bidra till utveckling som iakttar principer för hållbar utveckling (Agbedahin, 2019). Utbildningspolitiken i Finland och internationellt uttalar en tydlig förväntan på att universitet och högskolor ska ta ansvar för att lösa de stora samhällsfrågorna och globala problemen (UKM, 2019). Den högre utbildningen har en nyckelposition i att axla ett etiskt ansvar för den framtida samhällsutvecklingen och för att bidra till att möjliggöra ett gott liv för alla (Cook, 2019). Dagens mål för högre utbildning inkluderar internationellt ansvar för att utveckla kunskap med samhällsnytta, vilket innefattar ett etiskt ansvar för att göra världen till en bättre plats att leva i.

Undervisnings- och kulturministeriet (UKM) lyfter fram högskolornas ansvar för hållbar utveckling som ett tyngdpunktsområde både inom utbildning och forskning. Denna pilotstudie är en del av Kesto-projektet¹, som är ett UKM-finansierat samarbetsprojekt mellan

¹ <http://www.kesto-verkosto.fi/>

två yrkeshögskolor och tre universitet. Projektets övergripande syfte är att påskynda förändringar i den sociala hållbarheten i linje med FN:s Agenda 2030 (FN, 2015), och Undervisnings- och kulturministeriets strategi 2030 (UKM, 2019). Det konkreta målet är att skapa bestående strukturer och samarbetsmodeller mellan högskoleutbildning och näringsliv för att integrera hållbarhet inom utbildning och forskning med utgångspunkt i att uppfatta sociala, produktiva och ekologiska perspektiv som en systemisk helhet och genom att stöda utvecklandet av den etiska hållbarhetsexpertis som krävs för att lösa de globala, komplexa och mångfacetterade hållbarhetsfrågorna.

Syftet med denna pilotstudie är att utforska hur högskolornas² styrdokument synliggör högskolornas ambitioner gällande hållbar utveckling. Högskolorna som granskas är yrkeshögskolorna Arcada och Haaga-Helia (HH) samt Jyväskylä universitet (JY), Tammerfors universitet (TY) och Östra Finlands universitet (UEF). Delstudiens konkreta frågeställningar är:

- Hur synliggörs de olika dimensionerna av hållbar utveckling i högskolornas strategidokument och deras avtal med UKM?
- Vilka kärnbegrepp framkommer ur styrdokumenterna i form av hållbarhetsrelaterade meningsbärande nyckelord?

2 TEORETISKA PERSPEKTIV

Förenta nationernas Agenda 2030 och målen för hållbar utveckling (FN, 2015; UM, 2021) utgår ifrån att den samhälleliga förändringen strävar efter att säkra möjligheten till ett gott liv för nuvarande och kommande generationer. Därmed bör den biologiska och sociala miljön, människan och ekonomin tas likvärdigt i beaktande då beslut görs. FN:s agenda ger oss tre dimensioner av hållbar utveckling.

Den ekologiska dimensionen innefattar allt som har med jordens ekosystem att göra. Miljön bör skyddas och målet är att användningen av energi och material ska begränsas. Samhällsutvecklingen ska således sträva efter resurssnåla produkter och processer.

Den ekonomiska dimensionen handlar om att motverka fattigdom, och att alla ska ha råd att tillgodose sina grundläggande behov då man tar i beaktande att naturresurserna är begränsade. Detta innebär en ekonomisk utveckling som inte motverkar den ekologiska eller sociala hållbarheten.

Den sociala dimensionen betonar behovet av att grundläggande mänskliga rättigheter uppfylls. Den belyser värden som demokrati, rättvisa, trygghet och god livskvalitet.

Därtill inkluderas allt oftare **den kulturella hållbarhetsdimensionen** (UNESCO, 2021; Nurse, 2006) som omfattar språk och traditioner samt strävan att bevara dessa. Att acceptera mångfald och att acceptera och respektera alla individers rättigheter är kännetecknande för denna dimension.

² I denna text avser vi med begreppet "högskola" både universitet och yrkeshögskolor

Parallellt med FN:s/Unescos etablerade referensram med dess fyra dimensioner har vi som kompletterande referensram tillämpat den kanadensiska forskaren Trevor Hancocks (2001; 2020) resonemang om *de avgörande ekologiska faktorerna för hälsa* (The ecological determinants of health). Hancock har pläderat för ett hälsosammare och hållbarare samhälle och påminner om att ekonomiska aspekter inte ensamt bör diktera mänsklighetens utveckling om de inte möter de sociala behov som finns. Tankemodellen utgår ifrån respekt för ekologiska begränsningar och en strävan efter välbefinnande för alla. Därmed betonas de ekologiska förutsättningarna för hälsa och ett eko-socialt förhållningssätt till hälsa. Resonemanget bygger på kritik mot ett smalt fokus på ekonomisk tillväxt och det faktum att ekonomiska argument ofta styr beslut kring välbefinnande och hälsa men även inom andra områden. Därmed behöver enligt Hancock utöver **finansiellt kapital**, tre ytterligare former av kapital beaktas:

Ekologiskt kapital Jordens biokapacitet eller naturresurser såväl lokalt som globalt

Socialt kapital Det kapital som används då vi interagerar med varandra genom informella samarbetsnätverk och även formella strukturer för välfärd. Här medräknas även det osynliga sociala kapital som vi bygger en fredlig samexistens på genom politiska och juridiska system.

Humant kapital Kunskap, färdigheter, hälsa och välbefinnande samt individens kapacitet att vårda, älska, vara kreativ och innovativ (Hancock, 2001).

Ett speciellt mervärde i Hancocks dimensioner ligger i att de öppnar för granskning på en ytterligare nivå, nämligen huruvida genereringen av ett slags kapital tär på något av de andra kapitalen – det är inte svårt att hitta exempel där genereringen av finansiellt kapital (genom t.ex. hänsynslös exploatering av mineraler, eller riktad reklam i söktjänster och sociala medier) tär på de tre andra formerna av kapital. Även om Hancocks modell primärt handlade om hållbara förutsättningar för hälsa kan den ypperligt tillämpas på alla samhällsområden.

3 METOD

Vår pilotstudie följer de övergripande principerna för en tematisk, kvalitativ innehållsanalys (Bryman, 2008). Vi började med upprepade genomläsningar av de skriftliga dokument för varje högskola som ingick i materialet för att välja ut meningsbärande enheter i form av meningar. I analysens första del kategoriserades texten i teman med hjälp av ett analyschema för hållbarhetsdimensioner baserat på de två referensramarna. I den andra delen identifierade vi nyckelord som var meningsbärande i förhållande till studiens syfte, för att kunna beskriva det väsentliga innehållet i hållbar utveckling i högskolekontext. Nyckelorden listades per universitet av forskarna enskilt och koncentrerades till meningsbärande nyckelord.

Analysprocessen validerades genom diskussioner mellan de tre involverade forskarna och genom att jämföra och harmonisera principerna för utformandet av slutliga nyckelord. Vidare angavs frekvensen för nyckelorden. Bryman (2008, s. 599) anger kvantifiering av kvalitativa data som ett möjligt sätt att öka förståelsen för kvalitativa data, men han framhåller också att enskilda uttalanden kan ha en signifikant betydelse. I vår pilotstudie kan

frekvensen för nyckelorden beskriva i vilken mån ett fenomen är mera allmänt förekommande än ett annat och därmed kan anses ha ett större gemensamt intresse i högskolekontext.

3.1 Material

De styrdokument som valdes som föremål för analysen var högskolornas avtal med Undervisnings- och kulturministeriet, publikt tillgängliga på ministeriets webbplats³ samt högskolornas strategier, tillgängliga på respektive högskolas webbplats. De s.k. UKM-avtalen är alla uppgjorda enligt samma struktur:

1. Mot målbilden för 2030
2. Högskolans strategiska val, profil och styrkeområden
 - 2.1. Strategiska mål, val och profil
 - 2.2. Styrkeområden och nya, växande områden
3. Åtgärder som stöder högskolans strategi och examensmål
 - 3.1. Åtgärder som stöder högskolans strategi
 - 3.2. Examensmål
4. Finansiering
5. Uppföljning

Målavtalens struktur är upplagd så, att den egentliga substansen, som därmed är av intresse för detta projekt, finns i kapitlen 1-3. Kapitlen 4-5 innehåller allmänna formuleringar om finansiering och uppföljning och innehåller därmed inget att analysera i detta sammanhang.

Utöver ovanstående innehåller avtalen två bilagor, dels "Den strategibaserade finansieringsandelen som stöder statsrådets högskole- och vetenskapspolitiska mål 2021-2024", dels en bilaga om Talent boost-servicelöftet. Bilagorna innehåller till största delen allmän information och ytterst litet sådan information som skulle uttrycka profilskillnader mellan högskolorna, och av den anledningen inkluderades bilagorna inte i analysen.

3.2 Analysmetod

Föremål för analys var således högskolornas formuleringar i sina strategier och avtal med Undervisnings- och kulturministeriet, och som analysenheter användes hela meningar i dessa texter.

I den första delen av analysen kategoriserades analysenheterna med hjälp av de två referensramarna (FN, 2015; UNESCO, 2021; Hancock, 2001; 2020) i hållbarhetsdimensioner. I del två valdes nyckelord ur analysenheterna för att ytterligare beskriva kärninnehållet och för att utforska i vilken mån kärninnehållet återspeglar en hållbarhetsvinkel.

³ <https://minedu.fi/sv/styrningen-finansieringen-och-olika-avtal>

I praktiken genomfördes analysen så, att materialet från varje högskola lades upp i en analysmatris i ett tabellkalkylprogram så, att de egentliga analysenheterna (exklusive mellan/rubriker) placerades i en egen kolumn. För de två grupperna av hållbarhetsdimensioner (nedan) och för nyckelorden skapades separata kolumner.

I den första delen av analysen granskades analysenheterna ur följande aspekter:

- Kopplar analysenheten till de allmänt vedertagna hållbarhetsdimensionerna (ekonomisk, miljömässig, social och kulturell) enligt UNESCO (2021)?
- Syftar den aktivitet som analysenheten beskriver till att skapa någon form av kapital (finansiellt, humant, socialt eller ekologiskt/naturligt) såsom beskrivet av Hancock (2020)?

På varje rad (analysenhet) gjordes en markering i den kolumn som representerade ifrågasvarande dimension. På så vis gjordes en slags kvantifiering av de dimensioner som vi ville analysera (jfr. Bryman, 2008, s. 599). Utöver antalet "träffar" gav analysen en bild av i vilken proportion varje hållbarhetsaspekt förekom i förhållande till högskolans totala antal analysenheter.

I den andra delen av analysen identifierades alla de nyckelord som var meningsbärande i förhållande till studiens syfte. Nyckelorden samlades för separat analys genom att först förenhetliga dem så, att de tydligt och enhetligt uttrycker det meningsbärande:

- De ursprungliga nyckelorden och olika härledningar av dem omskrevs till en närliggande men meningsbärande, singular grundform (t.ex. *kansainvälisyys*, *kansainvälistyminen* -> *kansainvälinen*).
- Då ett särskrivet ordpar uttryckte något annat eller mer specifikt än de enskilda orden, valdes ordparet som ett specifikt nyckelord (t.ex. *jatkuva oppiminen* noterades som ett specifikt nyckelord till skillnad från *oppiminen*).

Bearbetningen av de olika högskolornas material fördelades mellan de deltagande forskarna. För att förenhetliga tolkningen och bearbetningen av både hållbarhetsdimensioner och nyckelord, diskuterades dessa vid ett antal möten, där vi bl.a. harmoniserade vad vi avsåg med "meningsbärande" och slog fast vilka ordpar som skulle tolkas som meningsbärande begrepp, och vilka ord som ströks såsom icke-meningsbärande.

4 RESULTAT

4.1 Hållbarhetsdimensioner

Antalet analysenheter (meningar) varierade stort så att Arcada och Haaga-Helia låg på samma nivå med 52 respektive 53 analysenheter, universiteten i Jyväskylä och Östra Finland låg i mellanposition med 80 respektive 82 analysenheter, medan Tammerfors universitet toppade med 103 analysenheter.

Eftersom antalet analysenheter varierade var det motiverat att inte fokusera enbart på i hur många analysenheter de olika hållbarhetsdimensionerna förekom, utan därtill även granska i vilken proportion hållbarhetsdimensionerna förekommer i respektive högskolas analysenheter. Tabell 1 presenterar både antalet förekomster och i vilken proportion de förekom i analysenheterna i respektive högskolas styrdokument.

Tabell 1. Förekomsten av de olika hållbarhetsdimensionerna i analysenheterna som hämtats ur högskolornas styrdokument

Högskola (n)	Financial	Environmental	Social	Cultural		Financial capital	Human capital	Social capital	Ecological/ natural capital
Arcada (52)	10% 5	6% 3	60% 31	79% 41	% n	4% 2	71% 37	73% 38	6% 3
HH (53)	9% 5	4% 2	57% 30	91% 48	% n	9% 5	57% 30	91% 48	4% 2
JY (80)	8% 6	11% 9	33% 26	88% 70	% n	4% 3	66% 53	88% 70	4% 3
TY (103)	8% 8	12% 12	78% 80	44% 45	% n	5% 5	36% 37	67% 68	11% 11
UEF (82)	6% 5	12% 10	90% 74	38% 31	% n	5% 4	51% 42	89% 73	12% 10

Inom de olika dimensionerna förekommer skillnader mellan högskolorna i olika grad. De finansiella och ekologiska dimensionerna betonades överlag rätt lågt i samtliga högskolor.

Tydligast framstår skillnaderna i de sociala och humana/kulturella hållbarhetsdimensionerna. Den sociala dimensionen betonades i mellan 33 och 90% av analysenheterna, eller i termer av socialt kapital, i mellan 67 och 91%. Gällande den kulturella dimensionen var skillnaden också stor (38 – 91%). I termer av humant kapital låg spannet mellan 36 och 71%.

4.2 Nyckelord

Analysen av nyckelord krävde – utöver det som beskrevs i avsnitt 3.2 – ett antal iteringar för att förenhetliga nyckelorden till meningsbärande element på samma nivå. Totalt identifierades ca 420 nyckelord, och i de olika högskolornas dokument varierade antalet nyckelord mellan 76 och 182. Spannet var initialt ännu större, och itereringarna bidrog till att harmonisera nyckelorden och minska spannet. Bland nyckelorden var mellan 59 och 77% sådana som förekom endast en eller två gånger i analysenheterna.

För att fånga upp de nyckelord som stiger fram, fokuserar vi i det nedanstående dels på de nyckelord som kopplar direkt till hållbarhet, dels på alla de nyckelord som i respektive högskola förekom bland de 20 vanligaste.

4.2.1 Nyckelord med koppling till hållbarhet

Då denna text fokuserar på hur hållbar utveckling förekommer i högskolornas styrdokument är det av särskilt intresse att granska användningen av nyckelord med koppling till hållbar utveckling, dvs. *kestävä (kehitys)*, *vastuu-*, *eko-*, *ympäristö*. Analysen visar på rätt stora skillnader högskolorna emellan (Tabell 2):

Tabell 2. Antalet nyckelord med koppling till hållbar utveckling och nyckelordens andel av samtliga nyckelord i respektive högskolas styrdokument.

Nyckelord	Arcada	HH	JY	TY	UEF
kestävä (kehitys)	6	1	11	11	6
vastuullinen/-suus	0	4	7	1	2
ympäristö	1	1	4	3	3
ekologinen, ekosysteemi	1	2	0	3	4
Tillsammans	8	8	22	18	15
Nyckelord totalt	126	76	131	182	163
Andel	6,3%	10,5%	16,8%	9,9%	9,2%

Ser man till antalen antyder sammanställningen att yrkeshögskolorna skulle betona hållbarhet i mindre omfattning än universiteten. Om man däremot granskar antalet "hållbarhetsnyckelord" i relation till högskolornas samtliga nyckelord, ser fyra universitet och högskolor ut att vara på ungefär samma nivå med undantag av Jyväskylän universitet som sticker ut med en större andel än de övriga. För att förtydliga bilden granskade vi ytterligare i vilka kontexter dessa nyckelord förekom i styrdokumenterna.

Arcada

Beträffande begreppet hållbarhet betonar Arcadas strategi och UKM-avtal i fyra olika sammanhang hur målet är ett givande och hållbart liv för alla. Därtill uttrycks en gång att högskolan vill bidra till en socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbar samhällsutveckling. Hållbarhet i förhållande till klimat- och miljöfrågor betonas också en gång. Begreppet *miljö* användes även i förhållande till utveckling och lärande (t.ex. utvecklingsmiljö, lärmiljö), vilket inte är kopplat till hållbarhet så som hållbarhet avses i våra teoretiska referensramar. Därmed används nyckelord med faktisk koppling till hållbarhet i sex fall av åtta i Arcadas styrdokument.

Haaga-Helia

I Haaga-Helias styrdokument förekom de ovan nämnda nyckelorden i varierande sammanhang. *Kestävä kehitys* nämns i UKM-avtalet som en strävan att öka samhällsbyggnadsverkan och ansvar i enlighet med FN:s mål för hållbar utveckling. *Vastuullisuus* är i tre fall (i strategin och UKM-avtalet) av fyra specifikt kopplat till miljö, men i det fjärde fallet nämns det i UKM-avtalet i generella ordalag som en del av högskolornas värdegrund. *Ympäristö* nämns i UKM-avtalet som en del av högskolornas klimatengagemang och löfte om koldioxidneutralitet. *Ekosysteemi* nämns två gånger i UKM-avtalet men i båda fallen utan egentlig koppling till miljö utan i stället i betydelsen högskolenätverk.

För Haaga-Helias del används således nyckelorden med koppling till hållbarhet i sex fall av åtta med uttrycklig koppling till olika aspekter av hållbarhet enligt våra teoretiska referensramar.

Jyväskylä universitet

Jyväskylä universitet beskriver målen för sin verksamhet och verksamhetsmiljö som *vastuullinen* eller *kestävä* i 13 sammanhang. Då det relateras till verksamhetsmiljön handlar det om campus och organisationen som helhet, men även studieplanerna. Användningen av begreppet miljö (fyra gånger) relaterade inte till hållbarhet. Man lyfter även fram *vastuullinen* som ett kompetenslöfte. Jyväskylä universitet ser sig också som en aktör i att utveckla ett hållbart och ansvarsfullt samhälle och planet och nämner FNs hållbarhetsmål som grund för detta. Detta förankrar de i sin multivetenskapliga forskning. Därmed används nyckelord med faktisk koppling till hållbarhet i 18 fall av 22 i Jyväskylä universitets styrdokument.

Tammerfors universitet

Tammerfors universitet lyfter tydligt fram hållbar utveckling i olika sammanhang i sin strategi och uttalar att alla studenter ska känna till innehållet i FNs agenda 2030. I universitetets strategi framkommer att man vill ta ansvar för de stora hållbarhetsfrågorna som uttrycks som världens svåra frågor och nya genombrott för att spara på naturresurser som en nödvändig förutsättning för hållbar utveckling. Tammerfors universitet vill skapa lösningar för att förebygga klimatförändring, trygga naturmiljön och bygga välfärd och hållbarhet i samhället. Man vill satsa på samhällsplanering för att utveckla ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbara lösningar för stadsmiljöer som kan tas i bruk globalt. Vidare framhålls betydelsen av att teknologiska lösningar och tillämpningar finns hos människor och organisationer samt ingår i politiken för stadsutveckling som en förutsättning för systemisk förändring. Man framhåller alltså på en övergripande nivå också betydelsen av det humana kapitalet.

I analysen av nyckelord steg hållbar fram som det mest centrala ordet (n=11) medan miljö och ekologisk förekom 3 gånger var, ansvarsfull en gång. Hållbar värld och hållbart samhälle nämndes två gånger var. Också hållbarhet i samband med naturresurser förekom två gånger. Vidare nämndes att bygga hållbarhet och hållbar stad. Dessutom förekom hållbar kopplat till förnyelse, ekologisk och FNs agenda 2030. Miljö nämndes två gånger i samband med natur och naturresurs, en gång som byggd miljö. Ekologisk kopplades till naturresurs, klimatförändring och energilösningar. Ordet ansvarsfullhet togs upp som ansvarsfull verksamhetskultur i forskningen. Därmed används nyckelorden i 16 fall av 18 med faktisk koppling till hållbarhet.

Östra Finlands universitet

Östra Finlands universitet utgår i sin strategi från de globala utmaningarna och uttalar många konkreta mål för hållbar utveckling med fokus på miljön och hållbarhet i utnyttjandet av naturresurser. Östra Finlands universitet ställer kolneutralitet som mål år 2025. Universitetet vill bidra till att lösa de globala utmaningarna och bygga en ansvarsfull och hållbar framtid genom att inom sina profilmråden samarbeta tvärdisciplinärt inom forskning och utbildning. Strategin framhåller att klimatkrisen, naturens utarmning och natur-

resursernas tillräcklighet kräver att våra samhällen har expertis inom systemiska hållbarhetslösningar och en kunskapsbas om förändringars effekter och aktörer. Den mångdisciplinära forskningen vid Östra Finlands universitet söker lösningar på miljöutmaningar och problem inom beslutsfattande som ingen enskild aktör eller disciplin kan lösa ensam inom bio- och cirkulär ekonomi, samhällelig styrning av klimat- och energilösningar, mineral- och vattenekonomi, hållbar konsumtion och ett koldioxidneutralt samhälle. Vidare ingår luft-, vatten- och markföroreningar och deras hantering samt aerosolers inverkan på klimatförändringar. Östra Finlands universitet satsar också på information till beslutsfattare om de skadliga effekterna av luftkvalitet och utsläpp på människors hälsa och miljöns välbefinnande.

Analysen av nyckelord visar att hållbar förekom sammanlagt sex gånger som hållbar framtid (n=2) och hållbara lösningar (n=4) kopplat till klimatkris, naturens utarmning och tillgång till naturresurser. Ekologisk uttalades fyra gånger i relation till ovan nämnda naturresurser. Miljö förekom tre gånger kopplat till utmaning, förändring och kompetens samt kopplat till naturresurser av olika slag. Ansvarsfullhet uttalades i samband med framtid och samhälle. Nyckelorden kopplar i 13 av 15 förekomster till faktisk hållbarhet.

4.2.2 Samtliga nyckelord

Analysen av samtliga nyckelord – oavsett koppling till hållbarhet – visar, att de nyckelord som är gemensamma för samtliga fem högskolor i de flesta fall placerar sig bland de tio vanligaste. Sammanställningen (Tabell 3) visar, att många av nyckelorden återkommer men placerar sig aningen olika i rangordning, vilket kan ses som ett uttryck för de olika högskolornas olika betoning och profilering. Vi kan samtidigt konstatera att en vattentät rangordning är utmanande eftersom en del nyckelord förekommer i täten i kanske tre högskolor, medan andra nyckelord förekommer i samtliga fem högskolor men i väldigt olika positioner.

Bland samtliga nyckelord är forskning [*tutkimus*] det överlägset vanligaste och förekommer hos samtliga fem högskolor bland fem-i-topp. Det associerade vetenskap [*tiede*] däremot nämns i universiteten men inte i yrkeshögskolorna, och finns i Tammerfors universitet på sjätte plats men i de båda andra på tolfte respektive 68. plats.

I täten finns även *kansainvälinen* och *osaaminen* som båda förekom i samtliga fem högskolor men i täten i fyra av dem. *Oppiminen* förekom i täten i tre högskolor men även i de övriga två i formen *jatkuvu oppiminen*. *Koulutus*, *kehittäminen*, *kestävä*, *digitalisaatio*, *opiskelija* och *yhteiskunta* förekom i flera eller alla högskolor men i varierande positioner.

Tabell 3. De 20 vanligaste av samtliga nyckelord i respektive högskola.

Arcada *)	n	Haaga-Helia	n	JY	n	TY	n	UEF	n
koulutus	16	kansainvälinen	13	kehittäminen	23	tutkimus	13	osaaminen	12
ruotsinkielinen	14	kehittäminen	12	hyvinvointi	19	kansainvälinen	12	kansainvälinen	8
digitaalinen	12	osaaminen	11	tutkimus	19	kestävä	11	sairaus **)	8
tutkimus	12	pedagogiikka	11	osaaminen	18	ratkaisu	11	tutkimus	7
osaaminen	7	tutkimus	10	kansainvälinen	15	yhteiskunta	10	kestävä	6
kulttuuri	7	henkilöstö	7	yhteistyö	14	tiede	9	koulutus	6
urakehitys	7	jatkuva oppiminen	6	koulutus	13	oppiminen	8	avoin	5
alueellinen	7	strategia	6	yhteiskunta	13	innovaatio	7	jatkuva	5
sivistys	6	tki	6	kestävä	11	teknologia	7	opiskelija	5
globaali	6	työelämä	6	oppiminen	10	digitaalinen	6	oppiminen	5
kestävä	6	verkosto	6	laatu	9	hyvinvointi	6	oppimis-ympäristö	5
pohjoismainen	6	yhteiskunta	6	opiskelija	9	toiminta	6	tiede	5
partneri	6	laatu	5	innovaatio	8	vahvuus	6	työelämä	5
älykäs	6	metropoli	5	jatkuva	7	korkeakoulu-yhteisö	5	ekosysteemi	4
työelämä	5	tarve	5	monitieteinen	7	opetus	5	henkilöstö	4
teknologia	5	opetus	4	vastuullinen	7	pedagogiikka	5	opetus	4
dynaaminen	4	opiskelija	4	vetovoima	7	tutkija	5	pedagogiikka	4
antoinen	4	rohkeus	4	ihminen	6	uudistaminen	5	vesi	4
jatkuva oppiminen	4	vaikuttavuus	4	luova	6	valo	5	vuorovaikutus	4
elämä	4	vastuullisuus	4	verkosto	6	koulutus	5	yhteiskunta	4
Total	302		233		442		407		316

*) för att underlätta jämförelsen har nyckelorden för Arcadas del översatts

**) i UEFs strategi synliggjordes (forskning runt) ett flertal sjukdomstillstånd, som alla finns samlade här under nyckelordet sjukdom

5 DISKUSSION

5.1 Resultatdiskussion

De teoretiska referensramar vi använt (Hancock, 2020; Nurse, 2006; UNESCO, 2021) innehåller i grunden samma hållbarhetsdimensioner men anger för en del av dem något olika innebörd. Den **ekonomiska dimensionen** definieras i stort sett lika i termer av ekonomisk tillväxt eller med Hancocks ord, generering av ekonomiskt kapital. Även **miljödimensionen / den ekologiska dimensionen** definieras rätt lika i termer av (livs)miljö och omgivning samt jordens biokapacitet, resurser och klimatfrågor. Likheten i dessa dimensioner återspeglas även i att de förekommer i rätt liknande omfattning i analysenheterna (Tabell 1).

Den allmänna uppfattningen om den **sociala dimensionen** (UNESCO, 2020; Nurse, 2006) handlar om att upprätthålla politiska och samhällsliga värden. Den innefattar allt från att garantera möjligheten att tillfredsställa grundläggande behov till etik, värdesystem, språk, utbildning, arbete och sociala klasser, dvs. allt som inverkar på samhällsliga relationer.

Hancock (2020) i sin tur beskriver det **sociala kapitalet** i termer av hur vi förhåller oss till andra människor, dels genom informella nätverk, dels genom mer formella strukturer för social välfärd. Därtill kommer det som Hancock benämner det "osynliga" sociala kapitalet som reglerar vår fredliga samexistens genom politiska, juridiska och konstitutionella strukturer. Trots olika formuleringar har definitionerna gemensamt att de båda berör både de individuella och de samhälleliga nivåerna. Skillnader kan skönjas t.ex. i UNESCO betoning på grundbehov och i Hancocks aningen starkare betoning på individen som aktör.

Då det gäller den fjärde dimensionen har de två källorna rätt olika approach: UNESCO anger här den **kulturella dimensionen**, medan Hancock talar om generering av **humant kapital**. UNESCO inkluderar i den kulturella dimensionen språk, traditioner, mångfald och mänskliga rättigheter, och ser den som en drivkraft för de övriga dimensionerna. Hancock talar om humant kapital och inkluderar i det delvis sådana aspekter som annars kopplas till den sociala dimensionen. Det humana kapitalet – kunskap, färdigheter, hälsa och välbefinnande samt individens kapacitet att vårda, älska, vara kreativ och innovativ – handlar tydligast av alla om individen, och är den enda som tydligt kopplar till utbildning. Eftersom högskolorna sysslar med utbildning är det naturligt att tyngdpunkten ligger på social och kulturell hållbarhet, eller på att generera humant och socialt kapital.

Finansiell och ekologisk / miljömässig hållbarhet förekom med rätt låga andelar i samtliga högskolor (Tabell 1). Detta kan ses som förståeligt då högskolornas uppdrag ju inte är att generera vinst eller finansiellt kapital, inte heller i direkt bemärkelse att skydda miljön eller naturresurser. Att andelarna i de olika högskolorna skiljer sig markant skall tolkas med försiktighet, eftersom det t.ex. gällande den finansiella hållbarheten kan handla om relativt få (2-8) omnämmanden som kan ge ett missvisande utslag på den procentuella andelen, eftersom den är beroende av antalet analysenheter, som i sin tur varierade stort. Vad gäller den ekologiska/miljömässiga hållbarheten är skillnaderna stora både mätt i antal omnämmanden och deras andel av samtliga analysenheter.

Hancocks fyra dimensioner påminner om de dimensioner som använts av bl.a. UNESCO (2020) och Nurse (2006), men har ett aningen annat angreppssätt genom att granska en aktivitet utgående från vilket slag av kapital det syftar till att generera, vilket vi alltså gjorde i vår analys. Frågan om huruvida genereringen av ett kapital tär på de andra formerna av kapital har vi dock inte inkluderat i denna studie eftersom det skulle ha krävt en granskning av på vilket sätt styrdokumentens målsättningar implementeras och verkställs i praktiken.

Hållbarhetstänk kan ses ha en inbyggd etisk dimension som dock är svår att fånga eftersom det kan leda till en slags "tolkning på tolkning". I denna pilotstudie har vi därför avstått från att gå in på en eventuell etisk dimension, men vi har i stället i metoddiskussionen inkluderat en del tankar om hur identifiering av dimensioner och nyckelord även kan bidra till att greppa en etisk dimension.

Analysen av nyckelorden visade sig vara utmanande. Analysen av mest frekvent förekommande nyckelord och nyckelord med faktisk koppling till hållbarhet beskriver högskolornas profil gällande hållbarhet på en generell nivå. För en djupare förståelse krävs att nyckelorden kopplas till ett sammanhang. När nyckelorden sattes i en kontext framträdde en skillnad i lärosätenas profiler för hållbar utveckling.

De olika högskolorna olika fokusområden (t.ex. *svenskspråkig utbildning, hållbart och givande liv* vid Arcada eller *pedagogiikka* vid Haaga-Helia) påverkar vilka nyckelord som förekommer i analysenheterna. Det innebär att de nyckelord som återspeglar fokusområdena lätt överskuggar övriga, mer allmänna och för högskolorna gemensamma nyckelord, som därmed hamnar längre ner i en rangordning.

I tillämpningen av våra referensramar har frågan uppstått, hur de beaktar digitalisering, internet, sociala medier och artificiell intelligens, begrepp som förekommer överallt i dagens utbildningsliturgi. Referensramarna berör inte dessa begrepp direkt, men bland nyckelorden förekom t.ex. digitalisering och artificiell intelligens. I vår analys hänförde vi dem till de sociala och kulturella dimensionerna respektive det sociala och humana kapitalet. Mot bakgrunden av den Covid-19-pandemi som i skrivande stund fortfarande pågår kan man se hur utbildning – generering av socialt kapital på samhällelig nivå – kan tära på det humana kapitalet på individuell nivå, då utbildningen förverkligas genom distansstudier på ett sätt som isolerar studenterna och leder till ensamhet och motivationsbrist.

5.2 Metoddiskussion

5.2.1 Om styrdokumentet som analysobjekt

Högskolornas styrdokument fungerade bra som analysobjekt eftersom vi bör kunna utgå ifrån att de uttrycker högskolornas ambitioner på ett täckande, sanningsenligt och transparent sätt. Det är dock skäl att beakta, att strategierna och UKM-avtalen är väldigt olika till sin karaktär. UKM-avtalen är uppbyggda enligt en given struktur, och uttrycker på grund av sin avtalskaraktär sådana mål som kan mätas och följas upp. I utformningen av strategierna har högskolorna däremot friare händer, vilket kan komma till uttryck i olika förekomst av t.ex. marknadsföringsbetonade uttryck och slogans. Därmed inverkar dokumentens stilistik dels på antalet analysenhet, dels kan t.ex. slogans ur strategierna återspeglas i en högre förekomst av de nyckelord som ingår i slogan.

5.2.2 Om kvantifiering av kvalitativa data

Att analysera i vilken proportion hållbarhetsdimensionerna förekom i analysenheterna är i och för sig en slags kvantifiering av kvalitativa data. Detta angreppssätt har beskrivits av bl.a. Bryman (2008, s. 599), och kan därtill försvaras då denna studie mer har karaktären av en pilotstudie. Att utforska i vilken proportion hållbarhetsdimensionerna förekom i analysenheterna gör det möjligt dels att granska hur man inom högskolan har betonat de olika dimensionerna, dels att jämföra de olika högskolorna vad gäller hur man betonar olika hållbarhetsdimensioner.

Skillnaderna mellan högskolorna i antalet analysenheter kan delvis bero på olika stilistik i styrdokumentet. Avtalen var formulerade i en avtalstypisk, saklig stil, medan strategierna kunde innehålla mer marknadsföringsbetonade formuleringar, där t.ex. korta slogans och one-liners gav fler analysenheter, medan förklarande och beskrivande meningar gav längre men färre analysenheter.

Vid jämförelse av procenttalen bör man givetvis inte tänka i termer av statistisk signifikans, men då skillnaderna trots allt är så stora som materialet visar, är det i alla fall uppenbart att högskolorna betonar hållbarhet och dess olika dimensioner olika, och kanske även uppfattar dem olika.

5.2.3 Om identifiering av dimensioner och nyckelord

Metodologiskt var en av de största utmaningarna att på ett tillförlitligt och samstämmigt sätt identifiera dels vilken hållbarhetsdimension varje analysenhet uttryckte, dels vilka som var de relevanta, meningsbärande nyckelorden i varje analysenhet. Identifieringen av denna utmaning kan ses som ett resultat i sig, speciellt med tanke på att det här handlade om en pilotstudie.

För att garantera en bättre samtolkning och för att använda den ovan beskrivna metoden i ett större sammanhang – t.ex. för att analysera uttryck för hållbarhet i samtliga högskolors styrdokument – kunde metoden förbättras genom följande åtgärder:

- För varje (teoretisk) hållbarhetsdimension identifieras och fastslås vilka indikatorer som ”operationaliserar” dimensionen. T.ex. att utbildning är ett uttryck för den sociala dimensionen enligt UNESCO (2020), medan utbildning är ett uttryck för humant kapital enligt Hancocks (2020) modell. Utgående från dessa indikatorer markeras sedan hållbarhetsdimensionens förekomst i respektive analysenheter. Detta förfarande torde även underlätta identifieringen av ett etiskt förhållningssätt, som vi tidigare nämnde som en utmaning.
- För identifiering av de relevanta nyckelorden – dvs. De som är meningsbärande *i relation till ett hållbarhetstänk* – krävs upprepade itereringar där varje nyckelord och dess meningsbärande kapacitet nagelfars tillsammans av de forskare som deltar i analysen. I denna process ingår även att granska nyckelorden i relation till den kontext i vilken de uttrycks – t.ex. gällande *miljö* är livsmiljö tydligt hållbarhetsrelaterat medan lärmiljö inte är det (jfr. 4.2.1). Vidare gäller det att identifiera eventuella över- och underordnade begrepp – t.ex. *oppiminen* kontra *jatkuva oppiminen* – och att avgöra om de skall hanteras som ett eller som separata nyckelord.
- För att relatera nyckelorden och dimensionerna sinsemellan och för att ge analysen en större transparens kan man presentera en bilaga som visar hur nyckelorden fördelar sig på de olika dimensionerna.

6 SLUTSATSER

Högskoleutbildning har som inledningsvis konstaterades en given roll och ett tydligt uppdrag i förhållande till hållbar utveckling och de av FN uppställda målen i Agenda 2030. Utbildningens uppdrag generellt är att ge människor i olika åldrar möjlighet att ta ansvar för att skapa en hållbar framtid. Högskoleutbildningens uppdrag är även att ta ett etiskt ansvar för den framtida samhällsutvecklingen.

Analysresultaten ger en bild av hur högskolor och universitet som organisationer uttrycker sig i förhållande till hållbar utveckling. Därtill kan analysen ge en uppfattning om hur enskilda institutioner profilerar sig i förhållande till hållbar utveckling i två centrala styrdokument. Dessa styrdokument och vad de uttrycker är avgörande för den utveckling som bör ske.

På basis av denna analys kan man däremot inte dra slutsatser kring vilka konsekvenserna är i förhållande till de pedagogiska praktikerna på respektive lärosäte. Inte heller kan man dra slutsatser i förhållande till utbildningar som förverkligas och de läranderesultat som studierna enligt studieplanerna förväntas leda till hos studeranden. För detta krävs en analys av institutionernas riktlinjer för den pedagogiska verksamheten och av de studieplaner som ligger som grund för undervisningen och att denna analys görs i relation till en eller flera referensramar för hållbar utveckling. En uppföljning av hur handlingskompetensen tar sig uttryck i arbetslivet vore även intressant då studenternas och de utexaminerades aktörskap för hållbar utveckling i kommande professioner är avgörande. Först då utexaminerade professionella kan agera i sitt yrkesvärv för hållbar utveckling har högre utbildning lyckats utnyttja den potential som finns för att bidra till en hållbar samhällsutveckling och möjliggöra ett gott liv för alla.

KÄLLOR

- Agbedahin, A. V. (2019). Sustainable development, Education for Sustainable Development, and the 2030 Agenda for Sustainable Development: Emergence, efficacy, eminence, and future. *Sustainable Development*, 27(4), 669-680. <https://doi.org/10.1002/sd.1931>
- Bryman, A. (2008). *Social Research Methods*. Third Edition. Oxford University Press Inc., New York.
- Cook, J.W. (Ed.). (2019). *Sustainability, Human Well-being, and the Future of Education*. Palgrave Macmillan. Cham: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-78580-6>
- Dufva, M. (2020). Megatrend 2: the population is ageing and diversifying. Sitra. <https://www.sitra.fi/en/articles/megatrend-2-the-population-is-ageing-and-diversifying/> Hämtad 18.5.2021
- FN. (2015). Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. <https://sdgs.un.org/publications/transforming-our-world-2030-agenda-sustainable-development-17981>
- Hancock, T. (2001). People, partnerships and human progress: building community capital. *Health Promotion International*, 16(3), 275–280. <https://doi.org/10.1093/heapro/16.3.275>
- Hancock, T. (2020). Ecological Economics and Public Health. An Interview with Dr Trevor Hancock. National Collaborating Centre for Healthy Public Policy. http://www.ncchpp.ca/867/Publications.ccnpps?id_article=2052

- Nurse, K. (2006). Culture as the fourth pillar of sustainable development. *Small states: economic review and basic statistics*, 11, 28-40. Commonwealth Secretariat.
<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?rep=rep1&type=pdf&doi=10.1.1.183.5662>
- UKM. (2019). Undervisnings- och kulturministeriets strategi 2030. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2019:13. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-630-0>
- UNESCO. (2014). Shaping the future we want: UN Decade of Education for Sustainable Development, final report.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000230171>
- UNESCO. (2020). Education for sustainable development: a roadmap.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374802>
- UNESCO. (2021). Sustainable Development. <https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development/what-is-esd/sd>. Hämtad 30.9.2021.
- UM. (2021). Agenda 2030 – de globala målen för hållbar utveckling.
<https://um.fi/agenda-2030-de-globala-malen-for-hallbar-utveckling>